

יבמות דף קז

מיאון

קטנה שנישאה ע"י אמה ואחיה יכולה למאן בבעלה ולהפקיע את הנישואין.

נפתח בביאור המילה 'מיאון'. הרי בלשון הקודש יש צורות נוספות להביע שאדם אינו מעוניין במשהו, כגון: לסרב, לא אבה וכדומה. מה מיוחד במילה 'מיאון'.

מבאר רבותינו (שפת אמת, אגרא דכלה) ע"פ הפסוק שנאמר אצל יוסף, שכאשר אשת פוטיפר ניסתה לפתותו, נאמר "וימאן". והטעם על התיבה הזו הוא שלשלת. ומבארים ש'מיאון' הוא מבלי להכנס לדין ודברים סביב הענין. מיאון הוא סירוב מוחלט ללא נתינת טעם.

וזה יסוד גדול בעבודת ה', שכאשר היצר הרע בא לפתות את האדם, צורת העבודה היא תיכף ומיד למאן. בתחילה אסור להכנס לדין ודברים, אלא דבר ראשון יש לשים במחשבה ובלב 'מיאון'. אני לא מעוניין! אחרי כן אפשר להכנס להסברים. אבל אם כבר בתחילה הוא מנמק את סירובו, הרי שכנגדו היצה"ר יביא נימוקים סותרים.

וכך מבואר במשלי (א, י) "בני אם יפתוך חטאים אל תאבה; ואחרי כן כתוב: "אם יאמרו לכה איתנו כו", ואז הפסוק משיב על טענתם. אבל בראש ובראשונה "אל תאבה!"

ומעתה מבואר שזה ענין המיאון בקטנה. בדרך כלל אשה שרוצה לצאת מבעלה יש תהליכים, יש טעמים ודין ודברים. ואילו מיאון הוא ניתוק שמגיע כענין בפני עצמו ללא הקדמות ונימוקים. וכפי שמבאר הגר"ח שהמיאון הוא עקירה 'מכאן ולהבא למפרע'. כלומר מכאן ולהבא כאילו לא היה כלום מעולם.

ובזה יש לבאר קצת יותר את דברי ב"ש בתחילת הפרק. שב"ש אומרים אין ממאנין אלא ארוסות אבל לא נשואות. הרב זווין מביא מהרוגצ'ובר ביאור חדש, שב"ש סוברים שממאנים רק לארוסות ולא לנשואות, שבת שאירבה אביה ומת, והשיאוה אמה או אחיה, אינה יכולה למאן בנישואין בלבד. כלומר אפשר להפקיע את הארוסין אבל אם רוצים להפקיע את הנשואין בלבד ולהשאיר במקומם את הארוסין, את זה אי אפשר. וזה שאמרו לקמן אין תנאי בנישואין.

וביאור הדבר כנ"ל, שסוברים ב"ש שמיאון הוא הפקעה וניתוק גמורים מבלי להכנס לדין, ועל כן סוברים ב"ש שאין לעשות מיאון לחצאי.

דף קח

מימינו בכסף שתינו

"מימינו בכסף שתינו עצינו במחיר יבואו" (איכה ה, ד). הפירוש הפשוט של הפסוק הוא, שהמים שייכים לנו ואעפ"כ היינו צריכים לשלם לאויבים עליהם. הגמ' כאן דורשת אותו, שבשעת הסכנה נתבקשה הלכה זו (האם אשה שמיאנה בבעל השני יכולה לחזור לבעל הראשון שנתן לה גט), ושכרו אדם בארבע מאות זוז ושאלו את ר"ע בבית האסורים ואסר, את ר' יהודה בן בתירא בנציבין ואסר.

כלומר, דברי תורה היו אמורים להיות בחינם, אבל בשעת הסכנה הוצרכו לשלם ממון רב כדי לקבל את פסק ההלכה מר"ע וריב"ב.

המהרש"א מבאר כיצד רואים בפסוק שמדובר בדברי תורה, כי אין מים אלא תורה, ועצים הם גם מרמזים על תורה שהוא מלשון עצה - עצת השם. הערוך לנר מפרש שאינו מלשון 'עצה', שא"כ היה צריך לומר "עצתינו במחיר יבואו", אלא מלשון 'עץ' חיים היא למחזיקים בה. וכן מביא ר"א מגרמייזא על המדרש באיכה שמפרש כנ"ל.

עכ"פ צריך ביאור מדוע יש כאן שני דברים, מים ועץ. וכן האם במקרה הסיפור כולל שאלה ששלחו לשני תנאים - ר"ע וריב"ב? האם יש שייכות בין הכפילות בפסוק והכפילות באישים הנשאלים?

ונראה כך, במדרש לקח טוב באיכה נאמר שההבדל בין 'מימינו' ל'עצינו', שמיימינו הוא תורה ועצינו הוא טעמי תורה.

ויש להוסיף מה ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל שבאופן כללי צריך להבין מה הדמיון בין המילה עץ והמילה עצה שהן מאותו שורש - עצ. וביאר, שהאדם עץ השדה, וכשם שבעץ הגיל שלו ניתן להבחין בו דרך גודלו, שככל שהעץ יותר עבה סימן שהוא יותר מבוגר. כך ככל שהאדם מתבגר, מתגברת בו החכמה והנסיון.

בחז"ל מבואר דאפילו זקני עם הארץ צריך לכבד, ד'כמה הרפתקי עברו עליהם'. החכמה הזו שמגיעה מתוך נסיון חיים נקראת 'עצה'. עצת זקנים. הזקנים נותנים עצות. זה הטעם שעצה ועץ הם מאותה מילה, כי הנקודה של העצה מגיעה מהגיל, כדוגמת עץ שככל שהוא יותר עבה, כך רואים את הגיל שלו.

ממילא יש לבאר כך, בפסוק כתוב שיש מים של תורה ויש את העץ של תורה, המים זה עצם התורה, ואת זה שואלים את ר"ע שהוא שורש תושב"ע, ואילו כשמגיעים לעצה של תורה, שזה הטעמים, הרי שבחינה זו שייכת במיוחד לר' יהודה בן בתירא, כפי שמביא הרב היימן בתולדות תנאים ואמוראים שריב"ב חי עד גיל מופלג והיה נחשב בדורו כמי שנטילים ממנו עצה. וכן בריש פסחים נתן עצה כיצד לרדת שאותו אדם שביקש לקבל פסח, הוא גוי. זו 'חכמת החיים' כביכול של ריב"ב, בנוסף לענין התורה.

ר"ע זה המים, וריב"ב הוא סוד העצה וטעמי התורה. כדי להגיע לכך היו צריכים לשלם ממון. מימינו בכסף שתינו עצינו במחיר יבואו.

דף קט

אין לי אלא תורה

"כל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו". פירש"י שאינו מקיים, אפילו שכר לימוד אינו מקבל.

המהר"ל (חידושי אגדות) מסביר: "כי ע"י עשיית המצוה אז התורה אצל בפועל, לא כאשר למד בשכלו בלבד". כלומר שעיקר התורה בעוה"ז הוא להביא לידי מעשה, ולולי כן אין האדם מחובר לגמרי לתורה.

וזה מבואר בגמ' בשבת (פרק ר"ע) שכשמשעה עלה למרום והמלאכים רצו למנוע ממנו לקבל את התורה לארץ, הוא השיב להם שבתורה יש דברים ששייכים רק לבני אדם, ובכך ניצחם. כלומר משה הוכיח שהתורה צריכה לצאת לפועל בעולם המעשה. האדם שהוא המוציא לפועל של תורה, הוא ייצור של עולם המעשה. תפיסת השכל היא דבר נפלא, אבל אין בה חיבור מושלם. רק דרך הגוף אדם מתחבר לגמרי לתורה.

פירוש נוסף מבואר במהרה"ץ חיות שכל האומר אין לי אלא תורה, כלומר תורה שבכתב, אפילו תורה אין לו, כי התורה שבכתב אינה מתפרשת אלא ע"י התורה שבעל פה.

החתם סופר בחידושויו כאן ובדרשות מביא ביאור נפלא, בשם החובות הלבבות, שכאשר אדם אומר אין לי אלא תורה כלומר אינו מקיים אלא מה שהתורה מחייבת, אבל אינו מעוניין להוסיף כלום, בכגון דא - אפילו תורה אין לו, כי החיבור לתורה הוא חיבור של אהבה והתלהבות כאשר האדם מחובר בכל נימי נפשו לתורה ויוצא מגדרו לקיים אותה. על כן כל האומר אין לי אלא תורה, שעושה רק מה שהתורה מחייבת, אז אין לו אפילו תורה, כי החיבור דורש גם עשייה מעבר למחויב.

ובזה מבאר בהגדה של פסח, שהבן החכם שואל 'מה העדות החוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם', כלומר אני חלק מכם, אבל "אתכם" משמע אתם ולא אני. מבאר החת"ס שבכל התורה קטן אינו מחוייב במצוות, ואילו בפסח גם הקטנים אמורים ליטול חלק בליל הסדר, וכן קרבן פסח נאכל איש וביתו, כולל הקטנים. זה מה שהבן החכם אומר שגמדוע כאן גם הקטנים מצטרפים בשונה מכל מקום אחר? התשובה שאנו אומרים שכיון שה' הוציאנו ממצרים על כן אנו מודים ומשבחים לו עד כדי שגם מי שאינו מחוייב גם הוא מצטרף, ומשום שהאהבה מביאה אותנו לעשות הרבה יותר ממה שאנו מחוייבים.

כל האומר אין לי אלא תורה, רק מה שאני מחויב, אפילו תורה אין לו.

דף קי

הוא עשה שלא כהוגן

הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו בו שלא כהוגן.

בספר מאיר נתיב מציין לגמ' לעיל קז: גבי פישון הגמל שמיאנו שלא בפניו ואחרי נישואין, ומ"מ הועיל אפילו לשיטת ב"ש, והטעם, שבמידה כפוושה מדד לפיכך מדדו לו במידה כפוושה. והוא כעין מה שנאמר כאן.

וכן יש שציינו את הגמ' ב"ק, כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור.

לכאורה ההבנה הפשוטה היא שזה מידה כנגד מידה.

בספר מעשי ה' לרבי אליעזר אשכנזי (מעשי מצרים פי"ג) מבאר, שהענין הוא להכריז ולהודיע שהוא נהג שלא כהוגן, שע"י שמתנהגים עמו שלא כהוגן זה מגלה מה הוא עשה.

ובזה מבאר דבר נפלא, שהנה יש לתמוה על מה שנצטוו ישראל לפני יציאתם ממצרים, לשאול מהמצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות, כאשר באמת לא היתה להם כוונה להחזיר. "והיאך הסכימה מדת משפטיו ישרים שישאלו אשה משכנתה ושינצלו את מצרים, וזה יהיה חסרון להדיט שבהדיטות, על אחת כמה לאומה נבחרת... שודאי לא יתכן להנהיגם בתחילת הנהגתם בפעולה מגונה כזאת".

אלא שהטעם הוא שבהנהגה זו יש גילוי שגם מצרים נהגו עם כלל ישראל שלא כהוגן, כאשר פרעה החזיק כעבדים באנשים שבאו תחת צל קורתו והוא שלח עגלות להביאם, ולא עוד אלא להשליך בניהם אל היאור, וכן התחיל את השעבוד בפה רך, שאמרו שכולם יעבדו כולל פרעה. "לכן רצה המשפט האלקי הישר שיעשה בהם שלא כהוגן כדי להתפרסם שגם הוא עשה שלא כהוגן ולא כדרך המלכים". נמצא שאכן אין זו הנהגה ישרה, אך כאשר נוהגים כן, מתגלה שהמצרים עצמם התחילו בהנהגה שכזו. והוא עניין "הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו עמו שלא כהוגן".

דף קיא

יבם קטן

הגמ' דנה כיצד יבם קטן יכול לייבם, הרי הוא לא מתקיים בו 'להקים לאחיו שם'. ונאמרו שני תירוצים: אביי לומד זאת מהפסוק 'במה יבא עליה' כל דהו. רבא אומר שלא יתכן שבתחילה תהיה אסורה ולאחר מכן מותרת, והטעם שלא ניתן לומר שבאמת היא אסורה, שהרי נאמר כי ישבו אחים יחדיו. וברש"י משמע שהוא מ"מ סברא, שכיון שהתורה לא אסרה, א"כ אין לומר שאסורה מעיקרא. תוס' הוסיפו עוד בזה, שמהפסוק "כי ישבו אחים יחדיו" למדים לאיסור של אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומשמעות הפסוק שרק אם לא היה בעולמו אסור, אבל אם היה בעולמו, אפילו יום אחד, אין כאן איסור.

ובעיקר דין יבום של קטן, מצינו מחלוקת ראשונים האם מדאורייתא קטן שמייבם יכול לקנות את יבמתו, או שאין כאן חלות מדאורייתא אלא רק היתר. רש"י בקידושין דף י"ט לומד שקטן בן ט' שבא על יבמתו קונה אותה מדאורייתא. והתוס' חולקים דאין כאן חלות יבום.

ונקודת המחלוקת היא סביב מה שנאמר לעיל דף צ"ו עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, האם הפירוש שמדאורייתא קונה לגמרי ורבנן הורידו את דרגת הקנין להיות רק כמאמר. או להיפך, שמדאורייתא אין הקטן קונה כלל, ורבנן האלימו את כוחו שיקנה כמו דרגת מאמר.

המהרש"א כאן רוצה לבאר בדברי הגמ' שגם אביי וגם רבא סוברים כהתוס' שאין כאן אלא היתר.

הנוב"י (אהע"ז קמא נד וביתר ביאור בתנינא קמ) חולק על המהרש"א ומבאר שמחלוקת אביי ורבא תלויה באותה מחלוקת ראשונים. אביי שלמד מהפסוק יבמה עליה כל דהו, פירוש הדבר שקטן יכול לייבם ולקנות. ואילו רבא לא למד שהוא קונה, אלא רק שאין כאן איסור, ובמיוחד לשיטת התוס' הנ"ל שאינו נכלל בגדר אשת אחיו שלא היה בעולמו, אבל אין כאן מקור שיש לקטן קניין גמור.

נמצא שלפי הנוב"י שורש מחלוקת אביי ורבא בדרשת הפסוקים הוא מחלוקת הראשונים.

הבאנו לעיל דף נד שהאריז"ל מבאר דכל עיקר יבום הוא שהקנין מגיע משמים ולא ע"י מעשה התחוננים, וניתן לבאר שזו בעצם המחלוקת כאן - עד כמה היבם משתתף במעשה היבום - אליבא דאביי עיקר כוח הקנין מגיע מלמעלה והיבם לא עושה דבר ועל כן אפילו קטן שאין מעשיו כלום בכוחו לייבם. אבל אליבא דרבא היבם צריך להשתתף במעשה היבום, וצריך להיות בר-הכי ליצור את היבום, ורק גדול יכול לעשות כן.

דף קיב

חרש וצורת אדם

"חרש שדיברו בו חכמים בכל מקום אינו מדבר ואינו שומע".

הפשט הפשוט הוא שמפני שאינו יכול להתקשר ולשאת ולתת עם בני אדם, לכן חסרה לו דעת. גדולי האחרונים דנו מה הדין בימינו שישנם אמצעים ללמד את החרש לתקשר עם סביבתו ולהביע את עצמו. ויש על כך דיון גדול.

בדברי רבותינו מבואר שהחסרון של חרש אינו רק ענין 'טכני', אלא שאדם שחסר לו את כוח הדיבור וכוח השמיעה, הרי שאין בו צורת-אדם שלימה. הרי אדם נקרא 'מדבר', ובלי יכולת זו, חסר לו בבסיס. בספר 'הקנה' כתוב: ידעת בני, חרש אינו דוגמה עליונה (פי', שהקב"ה הוא מתגלה בצורת אדם) שהרי נסתלק ממנו השפע הנעלם.

דף קיד

איסור הוא קיים במציאות

הנה בגמ' מובאת מחלוקת אי קטן אוכל נבלות אי ב"ד מצווין להפרישו. ובאחרונים (עי' קובץ הערות) מבואר שתליא האם יש איסורין לקטן אלא שאינו בר עונשין, או שאין שום איסור על הקטן כלל.

ובהמשך הגמ' מבואר דאפילו למ"ד שקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, מ"מ עדיין יש איסור ספיייה בידיים. והרשב"א לומד שאיסור זה הוא איסור דאורייתא. וביאור הדבר בעומק הוא כפי שמבואר בדברי האחרונים על הרמב"ם, בכלל שספיקא דאורייתא לחומרא ספיקא דרבנן לקולא, דבאיסורי דאורייתא האיסור הוא במציאות, שכאשר אסרה תורה דבר, יש כאן חפצא של איסור בעולם. וא"כ כאשר יש ספק בדבר, הוא ספק בדבר ממש ואסור. אבל בספיקא דרבנן, האיסור הוא לא בעצם, אלא בהתנהגות בניא דם, שרבנן אמרו לאדם להתנהג בצורה מסוימת ולאסור עצמו מהדבר, וע"כ אם הוא ספק מקילים כיון שהאיסור אינו בעצם.

ולפי זהו הביאור כאן, אע"פ שאין איסורין לקטן, אבל מ"מ יש כאן דבר אסור, מציאות של איסור, ועל כן נאסר לספות בידיים לקטן.

וכן מצינו בהרבה צדיקים שיכלו להרגיש את האיסור אפילו בלא ידיעת האיסור. וצרף לכאן מה שמובא בספר מקור חיים בשם הה"ק מסאנו ז"ל, שבמס' חולין דף צ"א א' מבואר שכאשר אחי יוסף באו לאכול נאמר: "וטבוח טבח והכן", וביאר הגמ': "מאי דכתיב וטבוח טבח והכן, פרע להם בית השחיטה, והכן נטל גיד הנשה בפניהם. וולכאורה קשה צדיק מה פעל להראות להם בית השחיטה דלמא נפסל בשהיה או דרסה ולא אדעתם שאינו ניכר? אלא שיוסף לא היה צריך לכל זה, כיון שצדיקים כמו שבטי ישורון היו בעלי רוח"ק ובעיניהם הכל צפוי וא"כ בראיה בעלמא היו יכולים לראות אם רוח קדושה שורה על הבשר והיו יכולים לידע ע"ז אם אין בו משום פיסול. אבל מ"מ בדיני תורה אין סומכין על רוח"ק ותורה לא בשמים היא, רק דכ"ז אינו אלא דוקא בדבר שחיובו הוא מצד עיקר הדין אבל בדבר שאינו אלא מטעם חומרא וחסידות ע"ז יכולים לסמוך גם על רוח"ק.

וא"כ מתבאר נפלא, שהנה איסור גיד הנשה ניתן ליעקב אבינו, וא"כ היו מחוייבים בו, ולכן היו צריכים לראות שאכן הוא ניטל. אבל שאר איסורים שעדיין לא נתחייבו בהם, סמכו על רוח הקודש שלהם לידע שאין הבשר אסור. ובספר פאר וכבוד מבוא סיפור בעניין, שפעם הנודע ביהודה ישב בצוותא חדא עם הבעש"ט הק' זצ"ל והביאו אייה שאלה על עוף לפניהם ובדקו הנוב"י ז"ל והכשירו ואמר אח"כ הבעש"ט ז"ל באמת הוא כשר גם אנו רואים שהוא כשר א"ל הנוב"י ז"ל בשלמא אנכי בדקתי העוף וראיתי ואדע שפיר כי כשר הנהו אבל מע"כ איך יודע כי כשר הוא אחרי שלא בדקו והשיב לו הבעש"ט אנו רואים סטרא דטהרה שורה על הבשר ונדע עי"ז כי כשר הנהו.

אמר הנוב"י ז"ל עתה נתיישב לי מאמר הש"ס שבת דף קל"ח ב' שאמרו שם עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא ולא נטמא בנפילת שרץ לאויר תנור כלי חרס וקשה למה לה להביא את הככר לביהמ"ד הלא תוכל לשאול את השאלה כן בפשיטות בלא הבאת הככר אלא שאמרו שם בתחילה שעתידיה תורה שתשתכח מיישראל ח"ו ולכן תצטרך להביא את הככר לביהמ"ד למען יראו אם רוח טהורה שורה עליו לידע עי"ז את הדין.

(צוטט מתוך הספר אהל שלמה ח"ב, הראני הרה"ג רבי נפתלי ייגר שליט"א, תשואות חן חן לו).

והדבר דומה למה שדיברנו לעיל לגבי 'כרות שפכה' שהמקובלים הביאו שהוא איננו מדוגמה העליונה, שאינו מביא תולדות.

ובשו"ת חת"ס (אהע"ז סי' ב) כתב בתחילת דבריו שזו הלכה למשה מסיני שחרש שוטה וקטן אין בהם דעת. ואע"פ שבהמשך דבריו משמע שאם אנו יודעים שיש לאותו חרש דעת, הרי שנחשב בר דעת, מ"מ בתחילת דבריו משמע שהוא על דרך עקרונית, שאינו תלוי בדעת הפרטית שיש לו או שאין לו, אלא שזהו חסרון מהותי - שזו ההכלה למשה מסיני, שאדם שאין לו שליומות כ'צורת אדם' נחשב כאינו בר-דעת. ואליבא דגדר זה אפי' אם ניתן להתקשר עמו בדרכים אחרות, אינו נחשב כבר דעת.

ונצרף לכאן את דברי החפץ חיים על הפסוק במשלי (יג, ג) "בו לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישולם", ואומר הגר"א שהפשט הוא שכל אדם יש לו רמ"ח אברים ושס"ה גידים כנגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, וכשאדם פוגם באחת מהמצוות, ממילא נפגמת הבחינה הרוחנית של אותו איבר. וכן מביא מהר"ח"ו בשערי קדושה שכל איבר נושא עליו מצוה מסוימת ואדם שפוגם במצוה פוגם באותו איבר.

ואומר החפץ חיים (זכור למרים פ"ז) שעיקר קבלת שכר בעוה"ב הוא מה שמגיע דרך הדיבור בדברי תורה והקשבה לעולם העליון. ומאידך, אדם שפושע באיסור לשה"ר כלומר שמשתמש בכוח הדיבור והשמיעה לדבר ולשמע לשה"ר, פוגם באותם איברים שנושאים את המצוות הללו, וכשיעלה למעלה לשמים יהיה כחרש שאינו שומע ואינו מדבר. יהיה לו חסרון בעצם הצורת אדם (והוא מוסיף שזה נאמר רק לאלו שפושעים בדבר, אבל סתם ישראל אע"פ שחטאו עושים תשובה).

הרי לנו בדבריו דוגמה נוספת לאותו ענין שחרש חסר לו בכוח הדיבור והשמיעה הרוחניים, חסר לו בצורת אדם.

דף קיג

יותר משהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא

המהר"ל בדרך חיים (תחילת פרק ד) על המשנה 'איזהו חכם הלומד מכל אדם', מבאר, שהתואר 'חכם' אינו ניתן למי שאוצר במוחו ידיעות רבות, אלא זה שתמיד רץ ומתאוה להרבות את חכמתו. וביאור הדבר הוא כמו שהבאנו לעיל בשם המהר"ל, שהאדם עצמו הוא גוף חומרי, אלא שהחומר יכול להתאוות לקבל צורה. ומה נותן לאדם צורה וייחודיות? השכל והנשמה. אדם שהוא חכם מתאוה ורץ לקראת חכמה. על כן: "איזהו חכם הלומד מכל אדם", כי בכך הוא מוכיח את רצונו העמוק להתחבר אל הצורה.

זה הביאור כאן. כידוע איש ואשה הם סמל של חומר וצורה.

האיש הוא בחינת הנשמה והעליונים, האשה היא בחינת הגוף והחלק התחתון שבעולם. האשה היא בחינת עקרת הבית, והאיש מביא אל הבית את הבחינה העליונה.

על כן בכל מקום 'איש' ו'אשה' הם כנגד 'נשמה' ו'גוף', וכן הם משל ל'הקב"ה' ו'ישראל'. זהו הביאור שיותר ממה שהאיש רוצה לישא האשה רוצה לינשא, כי החומר מצפה ומשתוקק אל הרוח, אל הצורה. זה כל עניינו לבקש את הצורה ולהתתקן על ידה.

ונוסיף מה שהבאנו בתחילת המסכת בשם רבי יוסף ענגיל, שהאיש מתחילת בריאתו היה יחידי ורק אח"כ נוספה האשה. ואילו האשה מייד כשנבראה היתה עוזר כנגדו של האיש. פירושי: האשה נבראת כדי דהנשא, זהו כל מהותה. ולפי ענין המהר"ל יבואר כך, שהצורה יש לה מהות לעצמה, ואילו החומר כל ענינו הוא להתחבר לצורה. וזהו הביאור של יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא.